

**Рішення разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії**

Здобувач ступеня доктора філософії Привиденцев Олександр, 1997 року народження, громадянин України, освіта вища: у 2020 році закінчив Національний університет «Одеська юридична академія», де здобув кваліфікацію: ступінь вищої освіти магістр спеціальність «Право» (диплом з відзнакою), працює асистентом кафедри кримінально-правових дисциплін Національного університету «Одеська юридична академія», Міністерства освіти і науки України, м. Одеса, виконав акредитовану освітньо-наукову програму Національного університету «Одеська юридична академія», Міністерства освіти і науки України, м. Одеса, (ОП 37284 Право (081 Право)).

Разова спеціалізована вчена рада утворена наказом Національного університету «Одеська юридична академія» від «08» липня 2024 року №1940-10, у складі:

Голови ради **НЕЛЛІ ГОЛУБЄВОЇ**, д.ю.н., професора, завідувача кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія».

Рецензентів **НАТАЛІЇ ВОЛКОВОЇ**, д.ю.н., доцента, професора кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія».

КРІСТІНИ ДРОГОЗЮК, к.ю.н., доцента, доцента кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія».

Офіційних опонентів **ОКСАНИ ГРАБОВСЬКОЇ**, д.ю.н., професора, професора кафедри цивільного процесу Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

ІРИНИ ТАТУЛИЧ, к.ю.н., доцента, доцента кафедри процесуального права Юридичного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

на засіданні 03 вересня 2024 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» Привиденцеву Олександрову Геннадійовичу на підставі публічного захисту дисертації «Електронне повідомлення як доказ в цивільному процесі» за спеціальністю 081 «Право».

Дисертацію виконано в Національному університеті «Одеська юридична академія», м. Одеса.

Науковий керівник – Андронов Ігор Володимирович, д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія», Міністерства освіти і науки України, м. Одеса.

Дисертацію підготовлено у вигляді спеціально підготовленого рукопису. В результаті наукового дослідження одержані такі висновки та результати, що мають наукову новизну:

Вперше:

- сформульовано дефініцію електронного повідомлення як доказу в цивільному судочинстві. Визначено, що електронне повідомлення як доказ - це засіб електронної комунікації у вигляді цифрового запису, що передається засобами електрозв'язку (відповідно до протоколу) та містить дані на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, на яких ґрунтуються вимоги чи заперечення учасника по суті справи, яка вирішується судом;

- встановлено процесуальну доцільність використання резервного копіювання як найефективнішого способу фіксації електронного листування на етапі збирання доказів, яке може слугувати засобом відновлення оригіналів електронних повідомлень у разі їх умисного знищення;

- для електронних доказів, які подані на матеріальних портативних носіях електронної інформації та зберігаються в судах, аргументовано доцільність використання криптографічного захисту як методу забезпечення цілісності інформації у вигляді внесення значення хеш-суми та алгоритму за допомогою якого були отримані відповідні значення при судовій реєстрації доказів в АСДС. Відповідна новація потребує змін як у програмному забезпеченні АСДС

(доповнення полів в картці реєстрації доказів), так і доопрацювання нормативних положень Інструкції з діловодства в місцевих та апеляційних судах України, яка регламентує для працівників суду процесуальний документообіг;

- запропоновано викласти ч. 1. ст. 100 ЦПК України з метою універсалізації процесуального законодавства та врахування потенційної можливості появи нових форматів електронних повідомлень в наступній редакції: «Електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи, медіа-файли, веб-сайти, електронні повідомлення, бази даних та інші дані в електронній формі, які містять метадані. Такі дані можуть зберігатися, зокрема, на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет).»;

Вдосконалено:

- систематизацію способів фіксації доказової інформації в електронних повідомленнях та їх розмежування залежно від суб'єкта (суд, незалежний суб'єкт та учасника справи) на етапі збирання доказів;

- класифікацію електронного повідомлення в частині доповнення її критерієм «конфіденційності», на основі якого виокремити приватні, приватно-публічні та публічні (загальнодоступні) повідомлення;

- наявні підходи до встановлення автора електронного повідомлення під час судового доказування та проведено їх розмежування за критерієм комунікаційного застосунку: електронна пошта, сайт, месенджер та телефон (SMS/MMS). Здійснено наукове обґрунтування доказового значення верифікації акаунта в соціальних мережах (сайтах) та месенджерах як надійного способу встановлення автора, яким поширювалася інформація, що має значення для вирішення справи судом;

- наукове обґрунтування необхідності розширення кола судових експертиз, які можуть бути використані як для ідентифікації автора повідомлень, так і для встановлення інших обставин та фактів, що мають значення для вирішення справ у яких використано електронні повідомлення як докази. Зокрема, охарактеризовано

потенційні можливості використання судових експертиз для експертного аналізу кожного з видів електронних повідомлень за інформаційним наповненням (текстові, голосові та мультимедійні): лінгвістична експертиза писемного мовлення, експертиза відео-звукзапису (фоноскопична), лінгвістична експертиза усного мовлення, фототехнічна експертиза, семантико-текстуальна експертиза писемного мовлення, телекомунікаційна експертиза, комп'ютерно-технічна експертиза;

- обґрунтування доцільності застосування у цивільному судочинстві принципу самоідентифікації автора, доктрини листа у відповідь, презумпції достовірності електронних доказів та недопущення застосування концепції «негативного доказу»;

Набули подальшого розвитку:

- класифікаційний підхід до електронних доказів, відповідно до якого пропонується відмежувати електронний документ (як офіційний документ, що має власну юридичну силу, яка набувається виключно після засвідчення електронним підписом) від електронної інформації у вигляді фото, аудіо, відео, які наразі в цивільному процесуальному законодавстві включені як підвиди електронного документа, проте не відповідають нормативним положенням щодо електронного документообігу через їх функціонування без електронного підпису, що створює колізії між ЗУ «Про електронні документи та електронний документообіг» та ЦПК України. Зазначені види електронної інформації запропоновано об'єднати у самостійний вид електронних доказів «медіафайл» та внести відповідні зміни до ч.1. ст. 100 ЦПК України;

- теза про пріоритетне доказове значення оригіналу електронного повідомлення при розгляді справи порівняно із його копіями у разі оспорування достовірності доказу та запропоновано розуміти під оригіналом електронного повідомлення «першоджерело інформаційного вмісту, яке було надіслано за допомогою електронних засобів зв'язку та включає в себе відомості (метадані) про автора, дату та час їх створення і зберігаються на серверах, які належать або контролюються надавачами (провайдерами) електронних послуг чи на

портативних носіях інформації сторін комунікації та слугує джерелом для відтворення його копій»;

- аргументація використання штучного інтелекту як перспективного допоміжного інструменту в роботі судді в цивільному судочинстві для автоматизації окремих процесів: моніторингу судової практики, перевірки достовірності електронних доказів, як мовного інструменту для формулювання окремих положень текстів судових рішень із обов'язковим контролем з боку відповідних посадових осіб суду тощо.

- наукові позиції, за яких електронний підпис повинен розглядатися як обов'язковий реквізит виключно електронних документів, а його відсутність на електронних повідомленнях приватного характеру не повинна оцінюватися судом як невідповідність критерію допустимості, що покращить ефективність захисту прав з використанням електронних повідомлень як доказів;

- дослідження історичного розвитку електронних доказів на прикладі електронного повідомлення як передумови їх юридичного закріплення в окрему категорію доказів в процесуальному законодавстві України. Створено періодизацію генезису електронного повідомлення, в якому виокремлені такі етапи: 1) створення прототипу електронної пошти як засобу обміну повідомленнями; 2) функціональний розвиток електронного листування та засобів зв'язку; 3) адаптація електронних повідомлень під формат письмових та речових доказів; 4) впровадження електронних доказів та закріплення електронних повідомлень як їх різновиду;

- обґрунтування можливості впровадження в цивільному процесі України стандарту доказування «баланс ймовірностей», який полягає у доведенні того, що факт скоріше був, а ніж не був, а суб'єктивна впевненість може бути виміряна як така, що дорівнює 51 % і вище, що досить чітко доповнює «внутрішнє переконання судді» як спосіб оцінки доказів;

- критерії віднесення судом конкретної обставини до загальновідомих фактів як різновиду обставин, що не підлягають доказуванню. До обставин, які відомі широкому (невизначеному) колу осіб пропонується відносити обставини,

інформація про які була доступна необмеженому колу осіб через публічні електронні повідомлення та поширювалася через сайти з високим ступенем довіри або на сторінках, що пройшли процедуру верифікації;

- теза про існування презумпції конклюдентної (мовчазної) згоди учасників справи на дослідження та оцінку електронних повідомлень приватного характеру як доказів, зважаючи на гарантії конфіденційності кореспонденції;

- систематизація процесу цифровізації судової процедури, в якій виокремлено 3 основні етапи: 1) впровадження окремих електронних новацій; 2) системно-концептуальний підхід до електронного судочинства та доказів; 3) форсована адаптація судочинства під умови карантину та воєнного стану.

Дисертація виконана українською мовою. За змістом дисертація відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою КМУ від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 12 січня 2022 року №44 (зі змінами).

Здобувач має 15 наукових публікацій, серед яких 5 статей опубліковано в наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, а також у 10 тез доповідей на Міжнародних та Всеукраїнських науково-практичних конференціях та засіданнях круглих столів.

Наукові праці в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Привиденцев О.Г. Способи ідентифікації автора електронних повідомлень як доказу в цивільному процесі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №10. С. 156-159.

2. Привиденцев О.Г. Генеза електронних повідомлень як доказів в цивільному процесі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія:Право*. 2023. №75(1). С. 203-210.

3. Привиденцев О.Г. Електронне повідомлення як доказ в цивільному судочинстві: класифікація та сутнісна характеристика. *Юридичний бюлетень*. 2023. Вип. 29 С. 111-122.

4. Привиденцев О.Г. Особливості здійснення цивільного судочинства в умовах воєнного стану. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. №1 (42). С.54-57.

5. Бусакевич А. В., Привиденцев О. Г. Докази і доказування в цивільному процесуальному праві України: відповідність міжнародним стандартам. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Юридичні науки"*. 2021. №6. С.75-82.

У дискусії взяли участь (голова, рецензенти, офіційні опоненти) та висловили зауваження:

Неллі ГОЛУБЄВА, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія», констатувала, що рівень підготовленої роботи дуже високий, публічний виступ був логічним, структурованим і чітким, що свідчить про велику роботу, виконану під час написання дисертації. Вказала, що написання Олександром Привиденцевим дисертації на тему «Електронне повідомлення як доказ в цивільному процесі» є своєчасним та актуальним, а дисертант під час публічного захисту довів ґрунтовність свого дослідження. Кафедра цивільного, нотаріального та виконавчого процесу НУ «ОЮА» на якій виконувалася дисертація, ще з 2015 року досліджує питання електронних доказів в цивільному процесі, цифровізації судочинства та інших суміжних питань, що підтверджується значним науковим доробком. Зазначила, що дисертація містить якісно нові положення та пропозиції, виконана ґрунтовно та змістовно, в чому члени разової спеціалізованої вченої ради змогли переконатися і під час публічного захисту та засвідчити рівень набутих дисертантом компетентностей. Відмітила велику джерельну базу дисертаційного дослідження, а саме вказала, що дисертація містить більше 500 використаних джерел. Зазначила, що члени кафедри декілька разів обговорювали дисертацію на засіданнях кафедри і щоразу були лише позитивні коментарі та мінімальна

кількість зауважень, що демонструє високий рівень розуміння теми та її проблематики з боку дисертанта. Вказала, що Олександр Привиденцев виконав всі вимоги, що висуваються до такого рівня досліджень, а тому заслуговує на присудження ступеня доктора філософії.

Наталія ВОЛКОВА, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія», критичні зауваження та дискусійні положення виклала у письмовій формі у наданій рецензії та оголосила під час виступу. Під час дискусії зазначила, що робота, яка виноситься на публічний захист, відповідає всім встановленим вимогам. Вказала, що за наявності дискусійних питань, які викладені членами разової спеціалізованої вченої ради у відгуках та рецензіях, дисертант зумів відстояти власні наукові позиції під час публічного захисту, що підтверджує глибоке розуміння проблематики дисертації. Автор продемонстрував високий рівень володіння матеріалом та здатність аналізувати складні правові питання, пов'язані з використанням електронних повідомлень як доказів у цивільному процесі, його висновки підкріплені ґрунтовним теоретичним аналізом та практичними прикладами, що додає роботі додаткової цінності. Констатувала, що публічний захист справив лише позитивне враження та побажала дисертанту подальших наукових досягнень. Зазначила, що буде голосувати «за» присудження ступеня доктора філософії.

Крістіна ДРОГОЗЮК, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія», критичні зауваження виклала у наданій рецензії та оголосила під час виступу, під час дискусії зазначила, що в неї залишилися лише позитивні враження від самої роботи та публічного захисту. Підкреслила, що з науковими роботами дисертанта ознайомила і використовувала їх як джерельну базу ще задовго до утворення разової спеціалізованої вченої ради, а тому їй особливо приємно виступати рецензентом. Вказала, що представлена дисертація розкриває повністю за змістом обрану тему та вирішує поставлену мету та завдання дослідження. Підкреслила, що зважаючи

на стиль викладу положень дисертації та впевнений публічний захист – робота виконана повноцінно, ґрунтовно та системно, відповіді Олександра Геннадійовича Привиденцева під час публічного захисту відрізняються науковістю, логічністю та послідовністю. Зауважила, що в ході дослідження автор звертався до актуальних наукових досліджень та здійснював їх повний критичний аналіз і у разі непогодження з окремими положеннями тактовно і змістовно їх заперечував, аргументуючи власні позиції, що підкреслює вільне володіння обраною темою. Підсумувала, що в дисертації сформульовано власні висновки, які є достатньо обґрунтованими та відрізняються науковою новизною, положення дисертації є доступними для сприйняття та зрозумілими, довершеними та цілісними. Подякувала за своєчасне та актуальне дослідження.

Оксана ГРАБОВСЬКА, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного процесу Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, критичні зауваження виклала у наданому відгуку на дисертацію та оголосила під час свого виступу, у дискусії зазначила, що публічний захист дисертації засвідчив глибокі знання теми роботи, її проблематики, вільне володіння матеріалом засвідчує самостійний характер роботи. Зазначила, що дисертант довів своє право поповнити ряди докторів філософії за спеціальністю 081 «Право» і, зі свого боку вказала, що буде голосувати за присудження Привиденцеву Олександрю Геннадійовичу ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» до чого закликала й інших членів разової спеціалізованої вченої ради. Окремо подякувала науковому керівнику д.ю.н., професору Ігорю Володимировичу Андронову та кафедрі, на якій виконувалося дисертаційне дослідження за якісну роботу, захист якої сьогодні відбувся.

Ірина ТАТУЛИЧ, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри процесуального права Юридичного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, відмітила, що зауваження та дискусійні питання виклала у наданому відгуку на дисертацію, а під час дискусії подякувала за честь бути опонентом на публічному захисті дисертації Олександра

Геннадійовича Привиденцева. Вказала на актуальність дослідження, адже докази та доказування завжди були центральною категорією цивільного процесуального права, але в сучасних умовах особливого значення для ефективного захисту прав та інтересів в судовому порядку набувають саме електронні докази, зокрема електронні повідомлення, які є предметом дисертаційного дослідження. Зазначила, що ґрунтовна робота автора безумовно збагатила науковий доробок в цьому напрямку, а її положення можуть бути використані для подальших досліджень. Підкреслила, що автор успішно інтегрував міждисциплінарні знання, що зробило дослідження більш комплексним і всебічним, виступ характеризується ясністю думки та логічністю викладу. Дисертанту побажала успіху та наукових досягнень в нашій мирній країні.

Результати відкритого голосування:

«За» - 5 членів ради,

«Проти» - немає.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Олександрову ПРИВИДЕНЦЕВУ ступінь доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

**Голова
разової спеціалізованої
вченої ради**

Неллі ГОЛУБЄВА